

ΙΔΙΣ

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ

«Ισλάμ και ισλαμιστικά
κινήματα»

Γκίνιος Α. Κωνσταντίνος
Αθήνα 2021

Αθήνα 2021

Περιεχόμενα

Εισαγωγή

Μέρος 1^ο

- 1.1 Εισαγωγή στο Ισλάμ – Βασικές Έννοιες
- 1.2 Οι Πέντε Πυλώνες της Πίστης
- 1.3 Τζιχάντ
- 1.4 Ο Οίκος του Ισλάμ και ο Οίκος του Πολέμου
- 1.5 Αιρέσεις του Ισλάμ
  - 1.5.1 Σουνίτες
  - 1.5.2 Σίιτες

Μέρος 2^ο

- 2.1 Ανάδυση του ισλαμιστικού κινήματος
- 2.2 Ισλάμ και ισλαμιστικό κίνημα
- 2.3 Ορισμός και τυπολογία του ισλαμιστικού κινήματος
- 2.4 Η μήτρα των ριζοσπαστικών ισλαμιστικών κινήματων
- 2.5 Εργαλειοποίηση των ισλαμιστικών κινήματων από εξωκρατικούς δρώντες

Επίλογος

Βιβλιογραφία

Η παρούσα εργασία αποτελεί μέρος της εργασίας του συγγραφέα στο μάθημα «Η Ευρώπη και ο Κόσμος» του ΠΜΣ «Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγικές Σπουδές» του τμήματος Διεθνών, Ευρωπαϊκών και Περιφερειακών Σπουδών του Παντείου Πανεπιστημίου στο Α΄ εξάμηνο του ακαδημαϊκού έτους 2020-2021 με επιβλέπουσα καθηγήτρια την κυρία Κοππά Μαρία-Ελένη.

Εισαγωγή

Το Ισλάμ είναι μονοθεϊστική θρησκεία, η δεύτερη μεγαλύτερη στον κόσμο με 1.8 δισεκατομμύρια πιστούς σε περισσότερες από 184 χώρες. Είναι η ταχύτερα αυξανόμενη θρησκεία παγκοσμίως¹. Σημαντικές επιδράσεις στο Ισλάμ έχουν προέλθει από τον Χριστιανισμό και τον Ιουδαϊσμό με κοινά σημεία των τριών θρησκειών να είναι η μονοθεϊστική θρησκεία, η πίστη στην Δευτέρα Παρουσία και τέλος, η αφοσίωση και η ειλικρίνεια διά της πράξεως². Από τα μέσα του 20^{ου} αιώνα και μετά μια σειρά κινημάτων «βασισμένα» στο Ισλάμ προσπάθησαν και προσπαθούν μέσω δράσεων να δημιουργήσουν μια νέα τάξη πραγμάτων.

Το ερώτημα το οποίο τίθεται είναι το εάν τα κινήματα αυτά βασίζονται όντως στην επίσημη θρησκεία ή υπηρετούν άλλους σκοπούς. Η παρούσα εργασία χρησιμοποιώντας εξειδικευμένες πηγές κορυφαίων ισλαμολόγων, καθηγητών και ερευνητών υποστηρίζει ότι τα ισλαμιστικά κινήματα προσπαθούν μέσω στοιχείων της θρησκείας να επιτύχουν πολιτικούς σκοπούς.

Στο πρώτο μέρος γίνεται μια θεωρητική προσέγγιση του Ισλάμ ως θρησκεία και οι σημαντικότερες αιρέσεις του. Στο δεύτερο μέρος παρουσιάζεται η ανάδυση του ισλαμιστικού κινήματος, τα κύρια χαρακτηριστικά του, οι επιρροές που δέχθηκε διαχρονικά και γίνεται μια προσπάθεια ορισμού του ισλαμιστικού κινήματος.

---

¹“The Changing Global Religious Landscape”, *Pew Research Center*, 5 Απριλίου 2017, <https://www.pewforum.org/2017/04/05/the-changing-global-religious-landscape/>, (τ.π. 19/12/2020)

² Αλμαουντούντι Αμπούλ-άλα, *Οι Αρχές του Ισλάμ*, Μ.Μ. Αμπντελρασούλ, Αθήνα 1993, σελ.71

Μέρος 1^ο

1.1 Εισαγωγή στο Ισλάμ – Βασικές Έννοιες

Το Ισλάμ, ως όρος στην αραβική γλώσσα, σημαίνει πράξη υποταγής και πειθαρχία. Η αραβική λέξη μουσουλμάνος σημαίνει αυτός που υποτάσσεται στο θέλημα του Θεού, του Αλλάχ³. Εδώ θα πρέπει να τονίσουμε την απέχθεια των μουσουλμάνων στον όρο Μωαμεθανισμός, δεδομένου ότι για τους Μουσουλμάνους ο Μωάμεθ είναι απλά ένας προφήτης στον οποίο αποκαλύφθηκε το Ισλάμ⁴. Το Κοράνι, ιερό κείμενο των μουσουλμάνων, αποτελείται από 114 κεφάλαια ανεπτυγμένα σε 6.236 αγιάτ ή στίχους. Το Κοράνι και η Σούννα (sunnah), όπου είναι η συμπεριφορά, οι ρήσεις και οι πράξεις του Προφήτη(από τη στιγμή της αποκάλυψης ως το θάνατο του), όπως αφηγήθηκαν από τους συντρόφους του Προφήτη και εμπεριέχονται στα χαντίθ (hadith), αποτελούν τη Σαρία (Sariah) η οποία είναι ο δρόμος της ζωής τον οποίο πορεύεται η κοινότητα των πιστών η ούμμα (Ummah) και στη δυτική βιβλιογραφία τα συναντάμε συνήθως με τον όρο «Ισλαμικός Νόμος».

1.2 Οι Πέντε Πυλώνες της Πίστης

Οι πέντε πυλώνες της πίστης του Ισλάμ ή οι πέντε στύλοι του Ισλάμ (Arkan al-Islam ή Arkan al-Din) απορρέουν από το Κοράνι, είναι υποχρεωτικοί για την ούμμα, συνιστούν το θεμέλιο της ζωής για έναν μουσουλμάνο και αποτελούνται από: την ομολογία της πίστης (Σαχάντα) όπου πρόκειται για μια καθορισμένη δήλωση «Δεν υπάρχει άλλος Θεός άλλος από τον Θεό και ο Μωάμεθ είναι ο Απεσταλμένος Του», την προσευχή (Σαλάτ) όπου πρόκειται για πέντε καθημερινές προσευχές, την φιλανθρωπία (Ζακάτ) όπου πρόκειται για νομοθετημένη ελεημοσύνη, η νηστεία (Σαούμ) όπου χωρίζεται στην τελετουργική (κατά τη διάρκεια του Ραμαζανιού), την ασκητική και την νηστεία για μετάνοια και το προσκύνημα στη Μέκκα (Χατζ) όπου κάθε υγιής μουσουλμάνος θα πρέπει να πραγματοποιήσει τουλάχιστον μια φορά στη ζωή του. Οι ανωτέρω πέντε πυλώνες της πίστεως μαζί με τις τρεις αρχές της, την βεβαιότητα για τον ένα και μοναδικό Θεό (Ταουχίντ), τη θέση του Μωάμεθ ως ο τελευταίος Προφήτης (Χάτιμ αλ-Ανμπιά) και την έλευση της ημέρας της κρίσεως (Γιάουμα αλ-Κιάμα) «αποτελούν την πεμπτουςία του Ισλάμ ως θρησκεία»⁵. Πολλοί τοποθετούν και έναν έκτο πυλώνα, το τζιχάντ (Jihad).

1.3 Τζιχάντ

Ο όρος τζιχάντ (Jihad, αγώνας-προσπάθεια) διαφέρει από την έννοια του κάθε είδους πολέμου (Harb), δηλαδή την πάσης φύσεως πολεμική σύρραξη, έχει διττή

³ Goldschmidt A., *Ιστορία της Μέσης Ανατολής*, Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη, 2016, σ.48

⁴ Στο ίδιο, σελ.48

⁵ Φ. Παπαγεωργίου – Α. Σαμούρης (επιμ.), *Ισλαμισμός Και Ισλαμοφοβία*, Ταξιδευτής, Αθήνα, 2012, σελ.39

σημασία και χωρίζεται στο μεγάλο και στο μικρό τζιχάντ⁶. Με τον όρο μεγάλο τζιχάντ, εννοούμε τον αγώνα του κάθε ανθρώπου-πιστού ενάντια στα πάθη του, μέσω της νηστείας, της προσευχής κ.α., ενώ με τον όρο μικρό τζιχάντ εννοούμε τον ένοπλο αγώνα υπό προϋποθέσεις. Στον ένοπλο αγώνα συμμετέχουν όλοι οι άνδρες της ούμμα, πλην των απαλλασσόμενων του τζιχάντ⁷, μπορεί να κηρυχθεί μόνο από τον ηγέτη της ούμμα⁸ και επιβάλλει μια σειρά από αρχές οι οποίες είναι: η απαγόρευση ακροτήτων, δολιότητας και απιστίας, η απαγόρευση επιβολής σφαγών, ωμοτήτων και διαστροφών στον αντίπαλο, η καταδίκη όπλων μαζικής καταστροφής, η απαγόρευση καταστροφών καλλιέργειών, ο διαχωρισμός πολεμιστών και απλών πολιτών, ο σεβασμός προς τραυματίες και αιχμαλώτους και η ανθρώπινη μεταχείριση αυτών, η προστασία του άμαχου πληθυσμού, η μη επιβολή τιμωριών για τους ηθικούς αυτουργούς παρά μόνο για τα φυσικά πρόσωπα, η απαγόρευση αντιποίνων, η συνεργασία με τον αντίπαλο για θέματα ανθρωπιστικού έργου και η τήρηση των συνθηκών στις οποίες έχουν προβεί με αυτόν⁹. Οι προϋποθέσεις της κήρυξης του τζιχάντ είναι η έμμεση ή άμεση απειλή του οίκου του Ισλάμ¹⁰.

1.4 Ο Οίκος του Ισλάμ και ο Οίκος του Πολέμου

Οι νομοδιδάσκαλοι του Ισλάμ, από τα πρώτα χρόνια της εγκαθίδρυσης του ως θρησκείας, διαχώρισαν τον κόσμο σε δύο οίκους: τον οίκο του Ισλάμ (Dar al-Islam) και τον οίκο του πολέμου (Dar al-Harb). Στον οίκο του Ισλάμ κυριαρχεί του μουσουλμανικό στοιχείο, η κοινότητα της ούμμα, και κυβερνάται από τον εκάστοτε χαλίφη ή ιμάμη ενώ ο οίκος του πολέμου κυριαρχείται από απίστους. Όπου θα πρέπει να αντιμετωπίζονται είτε με την κλήση στο δρόμο του Θεού (Ντάουα) είτε διά του ξίφους. Οι μόνες σχέσεις που είναι ανεκτές ανάμεσα στους δύο αυτούς οίκους είναι οι σχέσεις ανάγκης (Ντάουρα), όπως στην περίπτωση ανταλλαγής ειδών διατροφής.

1.5 Αιρέσεις του Ισλάμ

Ο Προφήτης, πριν το θάνατο του, δεν προέβλεψε το θέμα της διαδοχής του¹¹, γεγονός που αποτέλεσε διαχρονικά το αγκάθι στις σχέσεις της μουσουλμανικής κοινωνίας. Πολλές φυλές αθέτησαν τους όρους που είχαν συνάψει με τον Μωάμεθ αμέσως μετά τον θάνατο του και επέστρεψαν στις προ Ισλάμ θρησκείες, γεγονός που προκάλεσε πολέμους αποστασίας (Ridda)¹². Ο Αμπού Μπακρ (573-634), καλύτερος φίλος του Μωάμεθ, διορισμένος επικεφαλής του Ισλάμ κατά τις τελευταίες μέρες ζωής

⁶ Κ. Νικολάου – Πατραγάς, *Το Νομικόν Καθεστώς του Ιερού Πολέμου Κατά το Ισλάμ*, Παπαζήσης, Αθήνα, 2015, σελ.21

⁷ Στο ίδιο, σελ.27-32

⁸ L. Napoleoni, *Ο ισλαμιστικός φοίνικας. Το ισλαμικό κράτος και οι γεωπολιτικές ανακατατάξεις στη Μέση Ανατολή*, Πατάκη, Αθήνα, 2015, σελ.120

και I. Μάζης, *Γεωγραφία του Ισλαμιστικού Κινήματος στην Μέση Ανατολή*, Παπαζήσης, Αθήνα, 2012, σελ.34

⁹ Στο ίδιο, σελ.34-37

¹⁰ Κ. Νικολάου-Πατραγάς, *Το νομικόν...*, ο.π., σελ.23-26

¹¹ Κ. Νικολάου – Πατραγάς, *Χαλιφεία και Ισλαμική Διακυβέρνησις*, Ηρόδοτος, Αθήνα, 2011, σελ.215-216

¹² A. Silverstein, *Islamic History. Avery Short Introduction*, Oxford University Press, New York, 2010, σελ.8

του Προφήτη, ενώ βρισκόταν βαριά άρρωστος, αναδείχθηκε ως ο διάδοχος του με τον τίτλο «Χαλιφάτ Ρασούλ Αλλάχ» (ο διάδοχος του αγγελιοφόρου του Θεού)¹³. Αυτός κατάφερε την συνθηκολόγηση των φυλών που προαναφέραμε και την επανένταξη τους στην ούμμα. Τον διαδέχθηκαν ο Ουμάρ (586-644) και εν συνεχεία ο Οθμάν (576-656) οι οποίοι βρισκόταν και αυτοί στο στενό περιβάλλον του Μωάμεθ. Ο τέταρτος διάδοχος του Προφήτη ήταν ο Αλί (599-661) και ήταν ο μόνος ο οποίος είχε συγγένεια (δεσμούς αίματος) με αυτόν. Το θέμα της διαδοχής του Μωάμεθ ήταν και αυτό που έφερε τη διάσπαση μεταξύ της κοινότητας των πιστών και έφερε το τέλος του Χαλιφάτου των Ρασιντούν (των τεσσάρων πρώτων Χαλίφηδων). Στη συνέχεια αναλύονται οι κύριες αιρέσεις του Ισλάμ.

1.5.1 Σουνίτες

Οι σουνίτες θεωρούνται ως οι ορθόδοξοι πιστοί του Ισλάμ διότι παρέμειναν πιστοί στην παράδοση που κληροδότησε ο Προφήτης (Σούνα) και πιστεύουν πως η ούμμα μπορεί να επιλέξει ελεύθερα τον αρχηγό της εφόσον πληροί καθορισμένες προϋποθέσεις¹⁴. Αποτελούν την πλειοψηφία του μουσουλμανικού κόσμου (85%).

1.5.2 Σίιτες

Οι σίιτες προέρχονται από τους οπαδούς του Αλί και έχει βασική της αρχή το ότι η ηγεσία της ούμμα θα πρέπει να επιστρέψει στην οικογένεια του Μωάμεθ και των απογόνων του. Αποτελούν τη δεύτερη σε πληθυσμό αίρεση του Ισλάμ και εντός αυτής της αίρεσης διακρίνονται οι υποαιρέσεις των δωδεκαδιστών, των ζαϊντιστών, των αλαουιτών και των ισμαηλιτών. Η δεύτερη σημαντικότερη διαφορά μεταξύ σουνιτών και σιιτών είναι ότι οι πρώτοι πιστεύουν πως οι ερμηνείες σε σχέση με τις παραδόσεις της ζωής του Προφήτη, εγκντεχάντ, τελειοποιήθηκαν και ολοκληρώθηκαν από τις ιεροδικαϊκές σχολές στα τέλη του Θ' αιώνα¹⁵ ενώ οι σίιτες, πιστεύουν ότι μπορούν να ερμηνεύονται από τον εκάστοτε Ιμάμη.

---

¹³ A. Goldschmidt, *Ιστορία...*, ο.π., σελ.68

¹⁴ Κ. Νικολάου – Πατραγάς, *Χαλιφεία...* ο.π., σελ.185

¹⁵ Ι. Μάζης, *Γεωγραφία...*, ο.π., σελ.77-79

Μέρος 2^ο

2.1 Ανάδυση του ισλαμιστικού κινήματος

Η επιρροή της δύσης στην Μέση Ανατολή ανέδειξε τις αδυναμίες του Ισλάμ μέσω της ραγδαίας ανάπτυξης του Ευρωπαϊκού ανταγωνισμού και η αποικιοκρατία ήταν το αποτέλεσμα της παρακμής του μουσουλμανικού κόσμου¹⁶. Από τον 18^ο αιώνα και έπειτα οι ευρωπαίοι επικράτησαν στρατιωτικά, πολιτικά¹⁷ και οικονομικά έναντι της Μέσης Ανατολής και του Μεγάλου Ασθενούς¹⁸, όπως αναφέρεται η Οθωμανική Αυτοκρατορία, η οποία ασκούσε μεγάλη επιρροή στους απανταχού μουσουλμάνους τόσο εντός όσο και εκτός της αυτοκρατορίας. Οι ιδεολογίες της Γαλλικής Επανάστασης¹⁹, η άνοδος του εθνικισμού και οι τάσεις του πανισλαμισμού σε συνδυασμό με την πτώση του Χαλιφάτου²⁰ και τον κατακερματισμό της Αυτοκρατορίας σε μικρότερα κράτη επηρέασαν βαθιά τον μουσουλμανικό κόσμο, ο οποίος μετά από αιώνες έμεινε χωρίς ηγέτη-Χαλίφη. Μέσα σε όλο αυτό το γενικό προβληματισμό που αναπτύχθηκε τον 18ο και 19ο αιώνα και την παρακμή στην οποία εισήλθε το Ισλάμ²¹ γεννήθηκαν θεωρητικές προσεγγίσεις²² και ιδεολογίες προς εξεύρεση της ιδανικής μουσουλμανικής κοινωνίας. Παρά τις ζυμώσεις που έγιναν όλες αυτές τις δεκαετίες, το ριζοσπαστικό ισλαμιστικό κίνημα θεωρητικοποιείται στα τέλη της δεκαετίας του 60' και η ισλαμιστική περίοδος ξεκινά στην πραγματική της μορφή μετά το τέλος του Ισραηλινοαραβικού πολέμου του 1973²³.

2.2 Ισλάμ και ισλαμιστικό κίνημα

Πριν προσπαθήσουμε να ορίσουμε τον όρο ισλαμιστικό κίνημα (το οποίο συναντάται και ως πολιτικό ισλάμ ή αλλιώς ισλαμικό κίνημα ή ισλαμικός φονταμενταλισμός ή ισλαμισμός), θα πρέπει να τονίσουμε ότι δεν έχει μία και ενιαία μορφή²⁴ αλλά «επηρεάζεται και μεταλλάσσεται ανάλογα με τις κοινωνικοοικονομικές δυναμικές και τάσεις στο εξωτερικό»²⁵. Επίσης, θα πρέπει να επισημάνουμε ότι το Ισλάμ, δηλαδή τη θρησκεία, δεν θα πρέπει να το ταυτίζουμε με το ισλαμιστικό κίνημα²⁶. Ο καθηγητής Ρεφάατ αλ-Σαήντ συγκεκριμένα αναφέρει πως ο ισλαμιστής μέσω των πράξεων του «προβαίνει εις το μέγιστον αμάρτημα» και πως ανάμεσα στα διάφορα κινήματα παρατηρείται «να αποδέχονται άπαντα μια ακραία μισαλλόδοξη ιδέα [...] ως διαφωνών με το νόμο του θεού, οπότε η διαφωνία αυτή αποτελεί απιστίαν

¹⁶ Φ. Παπαγεωργίου-Α. Σαμούρης, *Ισλαμισμός...*, ο.π. σελ.95

¹⁷ Ρεφάατ αλ-Σαήντ, *Η Διαπάλη Ισλάμ και ισλαμισμού*, Παπαζήση, Αθήνα, 2015, σελ.93-94

¹⁸ Arthur Goldschmidt, ο.π. σελ.171

¹⁹ B. Lewis, *What Went Wrong. Western Impact and Middle Eastern Response*, Oxford University Press, New York, 2002, σελ.112

²⁰ Κ. Νικολάου – Πατραγάς, *Χαλιφεία...*, ο.π., σελ.23

²¹ B. Lewis, *What Went...* ο.π., σελ.16-17

²² Κ. Γώγος, *Τουρκικό Πολιτικό Ισλάμ και Ισλαμιστικά Δίκτυα στη Γερμανία*, Λιβάνη, Αθήνα 2011, σελ.52

²³ G. Kepel, *Έξοδος από το Χάος. Κρίση στη Μεσόγειο και τη Μέση Ανατολή*, Κλειδάριθμος, Αθήνα, 2020, σελ. 34-35

²⁴ Ρεφάατ αλ-Σαήντ, *Η Διαπάλη...*, ο.π., σελ.21

²⁵ Κ. Φίλης, *Τουρκία, Ισλάμ, Ερντογάν*, Παπαδόπουλος, Αθήνα, 2019, σελ.38

²⁶ Κ. Γώγος, *Τουρκικό...*, ο.π., σελ.47

μέγιστη»²⁷. Επίσης επισημαίνει πως η διαφορά του ισλαμιστή με τον μουσουλμάνο έγκειται στην προσωπική κατανόηση της Σαρία, δηλαδή του κορανίου και της σούννα²⁸. Ο Μοχάμεντ Αρκούν έχει προτείνει το σαφή εννοιολογικό διαχωρισμό μεταξύ του Ισλάμ (με γιώτα κεφαλαίο όπου εννοεί τη θρησκεία των μουσουλμάνων) και των ισλάμ (με γιώτα πεζό όπου εννοεί τα διάφορα ισλαμιστικά κινήματα)²⁹.

2.3 Ορισμός και τυπολογία του ισλαμιστικού κινήματος

Σύμφωνα με τον καθηγητή Κωνσταντίνο Γώγο, «Με τον όρο ισλαμιστικό κίνημα γίνεται αναφορά στα κινήματα εκείνα, του σύγχρονου μουσουλμανικού κόσμου που χαρακτηρίζονται από πολιτική ιδεολογία, κοινωνικοπολιτική δράση, πολιτικούς -και όχι θρησκευτικούς- στόχους της υφιστάμενης κοινωνίας και πολιτείας»³⁰.

Ο Youssef Ghoueiri θέτει ως πυρήνα του ισλαμικού φονταμενταλισμού τη μαχητική ιδεολογία των σύγχρονων ισλαμιστικών κινήματων, τον εκλαμβάνει ως μια στάση διανόησης και στοχασμού και εντοπίζει τρία κινήματα, στο ευρύτερο πλαίσιο του ισλαμικού φονταμενταλισμού³¹:

Α) Το αναβιωτικό κίνημα, 1744-1885, («*revivalism*») που θεωρεί την ανανέωση του Ισλάμ μέσα από έναν θεόσταλτο ηγέτη το πρωταρχικό καθήκον, ως προς την ανταπόκριση του στις διαδεδομένες προκαταλήψεις και τους θρησκευτικούς νεωτερισμούς. Χαρακτηριστικό παράδειγμα του κινήματος αυτού είναι ο Ουαχαμιπιτισμός (*Wahhabism*). Β) Το μεταρρυθμιστικό κίνημα, 1839-1954, («*reformism*») όπου έφερε ξανά στο προσκήνιο την αναζήτηση της γνώσης καθώς και τη λειτουργία της διαβούλευσης στην ούμμα με χαρακτηριστικό παράδειγμα το κίνημα των Νεότουρκων. Γ) Το ριζοσπαστικό κίνημα, 1945 έως σήμερα, («*radicalism*») το οποίο τονίζει την απόλυτη κυριαρχία του Αλλάχ και τον ρόλο του «ιερού πολέμου» ως τις πλέον σημαντικές όψεις του Ισλάμ³², όντας κίνημα διαμαρτυρίας που στρέφεται προς το παρελθόν και εκφράζει την επανάσταση ενάντια στην Δύση.

Σύμφωνα με έκθεση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για την ασφάλεια «Ως ριζοσπαστικοποίηση ορίζεται το φαινόμενο του ενστερνισμού απόψεων, θέσεων και ιδεών που θα μπορούσαν να οδηγήσουν στη διάπραξη τρομοκρατικών ενεργειών. Η ιδεολογία είναι εγγενές μέρος της ριζοσπαστικοποίησης, με τον θρησκευτικό φονταμενταλισμό να βρίσκεται στον πυρήνα της»³³.

Για τον James Kiras, η τρομοκρατία ξεχωρίζει από άλλες μορφές βίας, κι από τις κοινές εγκληματικές ενέργειες, διότι οι πράξεις της παρόλο που μπορεί να έχουν θρησκευτικά, πολιτισμικά ή εθνοτικά στοιχεία χρησιμοποιούνται για πολιτικό σκοπό³⁴.

²⁷ Ρεφάατ αλ-Σαήντ, *Η Διαπάλη...*, ο.π., σελ.21

²⁸ Ρεφάατ Αλ-Σαήντ, *Η Διαπάλη...*, ο.π., σελ.24.

²⁹ Βλ. Mohammed Arkoun, *L' Islam et les islams, Hérodote*, no.35, 1984, σ.19 στο Ιωάννης Μάξης, *Γεωγραφία του Ισλαμικού Κινήματος στη Μέση Ανατολή*, Παπαζήσης, Αθήνα, 2012, σελ.46

³⁰ Κ. Γώγος, *Τουρκικό...*, ο.π., σελ.52

³¹ Στο ίδιο, σελ.53

³² Στο ίδιο, σελ.53

³³ Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, «Ριζοσπαστικοποίηση στην ΕΕ: Τι είναι και πώς μπορεί να προληφθεί;», 18/01/2021, Διαθέσιμο στο: <https://www.europarl.europa.eu/news/el/headlines/security/20210121STO96105/rizospastikopoiisi-stin-ee-ti-einai-kai-pos-mporei-na-prolifthei>, (τ.π. 17/05/2021)

³⁴ J. Kiras, «Irregular Warfare: Terrorism and Insurgency», στο John Baylis, James Wirtz, and Colin Gray, *Strategy in the Contemporary World*, Oxford University Press, Oxford 2018, σελ.186-205

Συνεπώς, σήμερα, ως ισλαμιστικό κίνημα ορίζεται το κίνημα εκείνο το οποίο χρησιμοποιεί στοιχεία της θρησκείας του Ισλάμ, ερμηνεύοντας τα με το δικό του τρόπο, δημιουργώντας ιδεολογία, την οποία προσπαθεί να επιβάλλει με δράσεις, ενίοτε με απειλή ή χρήση βίας, ώστε να πετύχει κάποιο προκαθορισμένο πολιτικό σκοπό.

2.4 Η μήτρα των ριζοσπαστικών ισλαμιστικών κινήματων

Ως μήτρα του πολιτικού ισλαμισμού³⁵ σύμφωνα με τον καθηγητή Gilles Kepel θεωρείται η οργάνωση των Αδελφών Μουσουλμάνων³⁶, η οποία υπήρξε ο βασικός εκφραστής των διάφορων ισλαμιστικών συνιστωσών του πρώτου μισού του 19^{ου} αιώνα³⁷ και μέσα από τις ιδέες και τη φιλολογία τους προήλθαν τα έτερα ισλαμιστικά κινήματα τα οποία δραστηριοποιήθηκαν στα τέλη του 20^{ου} και στις αρχές του 21^{ου} αιώνα³⁸.

Οι Αδελφοί Μουσουλμάνοι ιδρύθηκαν το 1928 στην Αίγυπτο από τον Χασάν αλ-Μπάνα (1906-1949), ο οποίος ήταν σουνίτης μουσουλμάνος θεωρητικός, έντονος επικριτής του εκδυτικισμού της σύμμε με βαθιές ανησυχίες για την παρακμή του Ισλάμ και την έλλειψη χαλίφη. Μέσα σε δύο δεκαετίες κατάφεραν να επηρεάσουν χιλιάδες μουσουλμάνων³⁹ και να προβούν σε δεκάδες τρομοκρατικές επιθέσεις στην Αίγυπτο, έως και την επίσημη εξάρθρωση τους από την Αιγυπτιακή κυβέρνηση το 1948 όπου εκτελείται δημόσια ο ιδρυτής της. Μετά την απόπειρα δολοφονίας κατά του Νάσερ το 1954, από μέλη τα οποία απέφυγαν τη σύλληψη, ακολουθούν νέες εκκαθαρίσεις και στην ηγεσία της οργάνωσης ανεβαίνει ο θεωρητικός Σάηεντ Κομπτ. Ο Κομπτ, κηρύσσει μια πιο ριζοσπαστική θέση και επίσης προτρέπει τον κάθε πιστό σε ανάληψη του προσωπικού του ένοπλου τζιχάντ. Η ανωτέρω ιδεολογία καθώς και οι ανησυχίες για νέο κύμα επιθέσεων οδηγούν τον Νάσερ σε νέες διώξεις το 1965, κατά τη διάρκεια των οποίων συλλαμβάνεται και απαγχονίζεται ο Κομπτ. Οι πιέσεις και οι διωγμοί που υπέστη η οργάνωση την οδηγούν να υιοθετήσει τρόπους και μεθόδους δράσης και στρατολόγησης παρόμοιες με αυτές των μεσαιωνικών συντεχνιών. Τα πανεπιστήμια και τα ιερά τεμένη αποτελούν τους νέους χώρους στρατολόγησης και μέσα από τις μυστικές τακτικές που ακολουθούν τα μέλη της αδελφότητας εμφανίζονται πολλές νέες ισλαμιστικές ομάδες⁴⁰

2.5 Εργαλειοποίηση των ισλαμιστικών κινήματων από εξωκρατικούς δρώντες

Διάφοροι εξωκρατικοί δρώντες προσπάθησαν να εκμεταλλευτούν τα ανωτέρω κινήματα, ώστε να εξυπηρετήσουν τους δικούς τους σκοπούς, δίνοντας τους τα εργαλεία, άλλες φορές ιδεολογικά άλλες φορές οικονομικά, ώστε να αναπτυχθούν και να προβάλλουν την ισχύ τους μέσω αυτών. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα του ιδρυτή των Αδελφών Μουσουλμάνων Χασάν αλ-Μπάνα όπου χρησιμοποιήθηκε και χρηματοδοτήθηκε, στις αρχές του 19^{ου} αιώνα, από το Λονδίνο ώστε να εξυπηρετήσει τα συμφέροντα του στην περιοχή ενάντια στο ανερχόμενο ανταποικιακό κόμμα

³⁵ Κ. Γώγος, *Τουρκικό...*, ο.π., σελ.254

³⁶ G. Kepel, *Εξόδος από...*, ο.π., σελ.26

³⁷ Φ. Παπαγεωργίου-Α. Σαμούρης, *Ισλαμισμός...*, ο.π. σελ.108

³⁸ Ρεφάατ Αλ-Σαήντ, *Διαπάλη...*, ο.π., σελ.106-107

³⁹ Φ. Παπαγεωργίου-Α. Σαμούρης, *Ισλαμισμός...*, ο.π., σελ.219

⁴⁰ Ι. Μάζης, *Γεωγραφία...*, ο.π., σελ.119-130

Ουάφντ⁴¹. Προσέτι, και στη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, καθώς τα ισλαμιστικά κινήματα είχαν σημαντικό ρόλο στην περιοχή, οι μεν αριστεροί έβλεπαν σε αυτά μια λαϊκή βάση ενώ οι δεξιοί διέκριναν την ηθική τάξη του κηρύγματος τους, την υπακοή τους στα Θεία και το μένος τους ενάντια στους απίστους, κι έτσι τα ενθάρρυναν και τα χρηματοδότησαν⁴².

---

⁴¹ Στο ίδιο, σελ.122

⁴² G. Kerel, *Τζιχάντ ο Ιερός Πόλεμος*, Καστανιώτη, Αθήνα, 2001, σελ.31

Επίλογος

Από την έρευνα της ανωτέρω εργασίας, διαπιστώνουμε θεμελιώδης διαφορές που υπάρχουν ανάμεσα στο Ισλάμ και στα ισλαμιστικά κινήματα. Το Ισλάμ διέπεται από την μεταφυσική κι ένα σύνολο νομοθετικών αξιών και κανόνων συμπεριφοράς των πιστών, οι οποίοι είναι θεσμοθετημένοι, δεν επανερμηνεύονται-παρερμηνεύονται και δεν επηρεάζονται.

Το ισλαμιστικό κίνημα σήμερα προέρχεται από παρακλάδια της οργάνωσης των Αδελφών Μουσουλμάνων, διέπεται από πολιτική ιδεολογία η οποία χρησιμοποιεί στοιχεία της θρησκείας του Ισλάμ ερμηνεύοντας τα με το δικό του τρόπο, και την οποία προσπαθεί να επιβάλλει με δράσεις, ενίοτε με απειλή ή χρήση βίας, ώστε να πετύχει κάποιο προκαθορισμένο πολιτικό σκοπό.

Όπως προκύπτει, βασικά στοιχεία της θρησκείας όπως το τζιχάντ και η ντάουα έχουν παρερμηνευτεί και χρησιμοποιηθεί για την επίτευξη πολιτικών σκοπών από διάφορα ισλαμιστικά κινήματα μέσω της ριζοσπαστικοποίησης των κινήματων στο τελευταίο μισό του 20^{ου} αιώνα, ενώ σε πολλές περιπτώσεις εργαλειοποιήθηκαν, ενθαρρύνθηκαν και χρηματοδοτήθηκαν από τις μεγάλες δυνάμεις ώστε να επιτύχουν τους σκοπούς τους στις περιοχές δράσης τους.

Βιβλιογραφία

Αλμαουντούντι, Αμπούλ-άλα, *Οι Αρχές του Ισλάμ*, Μ.Μ. Αμπντελρασούλ, Αθήνα, 1993.

Goldsmchmidt, Arthur, Jr., και Boum, Aomar, *Ιστορία της Μέσης Ανατολής*, μτφρ. Θεοχάρης Αναγνωστόπουλος, Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη, 2016.

Γώγος, Κωνσταντίνος, *Τουρκικό Πολιτικό Ισλάμ και Ισλαμιστικά Δίκτυα στη Γερμανία*, Λιβάνη, Αθήνα, 2011.

Kepel, Gilles, *Εξοδος από το Χάος: Κρίση στη Μεσόγειο και στη Μέση Ανατολή*, μτφρ. Αριστέα Κομνηνέλλη, Κλειδάριθμος, Αθήνα, 2020.

Kepel, Gilles, *Τζιχάντ ο Ιερός Πόλεμος*, μτφρ. Ελένη Τσερεζόλε, Καστανιώτη, Αθήνα, 2001.

Kiras, James, «Irregular Warfare: Terrorism and Insurgency», στο John Baylis, James Wirtz, and Colin Gray, *Strategy in the Contemporary World*, Oxford University Press, Oxford, 2018.

Lewis, Bernard, *What Went Wrong: Western Impact and Middle Eastern Response*, Oxford University Press, New York, 2002.

Napoleoni, Loretta, *Ο ισλαμιστικός φοίνικας: Το ισλαμικό κράτος και οι γεωπολιτικές ανακατατάξεις στη Μέση Ανατολή*, μτφρ. Σώτη Τριανταφύλλου, Πατάκη, Αθήνα, 2015.

Νικολάου-Πατραγάς, Κυριάκος, *Το νομικόν καθεστώς του «Ιερού» πολέμου κατά το Ισλάμ*, Παπαζήση, Αθήνα, 2015.

Νικολάου-Πατραγάς, Κυριάκος, *Χαλιφεία και Ισλαμική Διακυβέρνησις*, Ηρόδοτος, Αθήνα, 2011.

Μάξης, Ιωάννης, *Γεωγραφία του ισλαμιστικού κινήματος στη Μέση Ανατολή*, Παπαζήση, Αθήνα, 2012.

Παπαγεωργίου, Φώτης, και Σαμούρης, Αντώνης, *Ισλαμισμός και Ισλαμοφοβία: Πέρα από την προκατάληψη*, Ταξιδευτής, Αθήνα, 2012.

Ρεφάατ, αλ-Σαήντ, *Η Διαπάλη Ισλάμ και ισλαμισμού: Ιστορία και ιδεολογία της ισλαμιστικής τρομοκρατίας*, Παπαζήση, Αθήνα, 2015.

Silverstein, Adam, *Islamic history: A very short introduction*, Oxford University Press, New York, 2010.

Φίλης, Κωνσταντίνος, Τουρκία, Ισλάμ, Ερντογάν, 3η Έκδοση, Παπαδόπουλος, Αθήνα, 2019.

Ιστότοποι

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, «Ριζοσπαστικοποίηση στην ΕΕ: Τι είναι και πώς μπορεί να προληφθεί;», 18/01/2021, Διαθέσιμο στο: <https://www.europarl.europa.eu/news/el/headlines/security/20210121STO96105/rizospastiko-poiisi-stin-ee-ti-einai-kai-pos-mporei-na-prolifthei>, [τ.π. 17/05/2021]

“The Changing Global Religious Landscape”, διαθέσιμο στο Pew Research Center, 5 Απριλίου 2017, <https://www.pewforum.org/2017/04/05/the-changing-global-religious-landscape/> [τ.π. 19.12.2020]

ΙΔΙΣ

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ

Χίλλ 3-5, 105 58, Αθήνα

+30210 331 2325

deca@idis.gr

